

Ys og þys út af Shakespeare

Þótt níundi áratugur 19. aldar væri að mörgu leyti ömurleg harðindaár á Íslandi, var samt furðumikil gróska í menningarlífinu, þar með talið í þýðingum erlendra bókmenntaverka, og þá einkum leikrita Williams Shakespeare (1564–1616). Þannig þýðir Eiríkur Magnússon (1833–1913) *Storminn* (1885) og Matthías Jochumsson (1835–1920) *Rómeó og Júlíu* (1887), en áður hafði hann þýtt *Ótbello* (1882) (og *Macbeth* 1874 og *Hamlet* 1878). Þessi *Ótbello*-þýðing Matthíasar átti eftir að valda miklum deilum, en það er einmitt um þær sem mig langar að fjalla í þessari grein.

Þýðing Matthíasar á *Ótbello eða Máranum frá Feneyjum* kom út á vegum Hins íslenska bókmenntafélags, og skipaði það þriggja manna ritnefnd sem átti að hafa umsjón með útgáfunni. Í nefndinni sátu Steingrímur Thorsteinsson, Björn M. Ólsen og Benedikt Gröndal. Varla hefur sú nefnd starfað náð saman, því að þótt Benedikt væri fremur vel til Steingrímis¹ hafði hann verið svarinn óvinur Björns um langa hríð. Hann fyrirleit Björn sem samkennara sinn við Lærða skólann² og kenndi honum umfram aðra um brottrekstur sinn frá skólanum.³ Ekki er að sjá að ritnefndin hafi nokkurn tíma fundað né skipt sér af þýðingarvinnu Matthíasar.

Í desember 1883 birtist í *Þjóðólfi* ritdómur um *Ótbello* eftir Eirík Magnússon, bókavörð í Cambridge, sem var svo langur (4 bls.) að

1 Benedikt Gröndal, *Dægdröf*, Reykjavík: Mál og menning, 1965, bls. 170 og 249.

2 Sama rit, bls. 267–269.

3 Sama rit, bls. 269–272. Benedikt Gröndal missti tvær dætur sínar á barnsaldri 1876 og 1879, og þegar kona hans, Ingigerður, dó 1881 ágerðist drykkjuskapur hans mjög, og hann fór að mæta stopult til kennslu. Þetta segir hann að hafi dugað Birni til að rægja sig linnulaust við skólayfirvöld uns þau viku honum úr starfi.

blaðið þurfti að prenta hann í tvennu lagi.⁴ Í stuttu máli fann Eiríkur allt sem hugsast mátti að þýðingunni og þýðandanum og gagnrýndi auk þess óspart Hið íslenska bókmenntafélag og sér í lagi forseta þess, Magnús Stephensen, fyrir vanrækslu og slæleg vinnubrögð.⁵ Þessi árás Eiríks á þá Matthías og Magnús átti sér nokkurn aðdraganda. Þeir Eiríkur og Matthías höfðu verið vinir um langt skeið, þótt Matthías tortryggði stundum Eirík og fyndist hann ekki alltaf meta sig að verðleikum.⁶ Árið 1874 urðu hins vegar algjör vinslit þegar Matthías, sem var þá eigandi og ritstjóri *Þjóðólfs*, neitaði að birta nafnlausu skammargrein Eiríks um Jón Hjaltalín landlækni. Að auki mun Eiríki hafa þótt Matthías linur í stuðningi blaðsins við Jón Sigurðsson.⁷ Eiríkur var sömuleiðis illur út í Magnús Stephensen vegna útfærslunnar á hallærisbjörginni 1882.⁸ Öllum ber saman um að Eiríkur hafi verið mjög gedríkur og langrækin maður, og það svo mjög segir ævisöguritari hans, Stefán Einarsson, að hann átti „jafnan erfitt með að láta aðra njóta sannmælis fyrir sakir skaps síns“.⁹ Með ritdóminum um *Ótbelló* gafst honum nú tækifæri til að slá tvær flugur í einu höggi og jafna rækilega um bæði Matthías og Magnús.

En þá að ritdóminum sjálfum. Eiríkur fór fyrst almennum orðum um þýðingu Matthíasar og sagði meðal annars að betra hefði verið að láta hana eiga sig en að sitja uppi með illa þýtt leikrit; Matthías væri ekki nógu kunnugur Shakespeare, og hann hefði mátt læra af Steingrími Thorsteinssyni (1831–1913) sem hafi þýtt *Lear konung* (1878) „snilldarlega“. Að vísu fyndust „heppnar glepsur hér og hvar“ en í heild hefði þýðingin mistekist hörmulega; málið á henni væri óvandað, textinn losaralegur og frummálið víða

4 Eiríkur var þekktur fyrir að skrifa langa ritdóma. Sá lengsti er eflaust dómur hans um síðasta rit Guðbrands Vigfússonar: *Origines Islandicae* sem birtist í *Saga-Book of the Viking Club*, 4, árið 1905 og var hvorki meira né minna en 51 blaðsíða.

5 *Þjóðólfr*, 15. og 22. desember 1883, bls. 137–140 og 141–142.

6 Matthías Jochumsson, *Sögukaflar af sjálfum mér*, Akureyri: Þorsteinn Gíslason, 1922, bls. 240–241 og 244 og Þórunn Erlu Valdimarsdóttir, *Upp á sigurbæðir*, Reykjavík: JPV útgáfa, 2006, bls. 226.

7 Þórunn Erlu Valdimarsdóttir, *Upp á sigurbæðir*, bls. 295 og Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1933, bls. 238–239.

8 Þórunn Erlu Valdimarsdóttir, *Upp á sigurbæðir*, bls. 376.

9 Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, bls. 101. Sjá einnig Matthías Jochumsson, *Sögukaflar af sjálfum mér*, bls. 240–241 og 244 og Þórunni Erlu Valdimarsdóttur, *Upp á sigurbæðir*, bls. 274.

misskilið. Þá hafi ekki hjálpað að Matthías styddist við sænska þýðingu C. A. Hagbergs, sem væri meingölluð, og treysti henni betur en eigin þekkingu á frummálinu.¹⁰

Næst vék Eiríkur að textanum sjálfum og taldi upp 24 þýðingavillur sem hann hefði fundið og það einungis í fyrsta þætti. Yrði það að duga, því að rúmsins vegna hefði hann ekki tök á að sýna fleiri dæmi.¹¹ Af einstökum villum sem hann tífundaði má nefna að Matthías lætur Óthelló kyrkja en ekki kæfa Desdemónu, eðla verður að froski, línun í frumtexta er sums staðar sleppt, orðum bætt við sem breyttu merkingu frumtextans og íslenski textinn á köflum óskiljanlegur. Hér er því við að bæta að Eiríkur var með öllu ósveigjanlegur í þeirri afstöðu sinni að texta yrði að þýða frá orði til orðs,¹² en þannig vann Matthías alls ekki eins og ég mun víkja betur að síðar. Þannig voru margar aðfinnslur Eiríks þess eðlis að ekki verður annað séð en Matthías leysi málin ágætlega, þótt það brjóti í bága við þessa stefnu Eiríks. Að lokum klykkti Eiríkur út með þeim orðum að þýðingin væri í heild „ónýtt verk“, „ósamboðið inum klasíska frumhöfundi“, „blygðunar innsigli dugleysis og vanræktar“ og til þess fallin að „gjöra bókmenntir þjóðarinnar að athlægi“. Því næst setur höfundurinn fram þá ósk – sem hann undirstrikar svo enn frekar með því að skáletra hana – að forseti Hins íslenska bókmenntafélags, Magnús Stephensen, „*gæti betr skyldu sinnar næst*“ (bls. 142).

Þórunn Erlu Valdimarsdóttir lýsir viðbrögðum við þessum ritdómi Eiríks þannig að áhrif hans hafi farið „sem rafmagn um íslenskan menningarheim“ og þótti ýmsum að hann hefði farið skammarlega með Matthías,¹³ enda mætti margt gott um Óthelló-þýðingu hans segja. Matthías var þó til í að fallast á sumt í gagnrýni Eiríks og þá sérstaklega það að heilar línur skyldu hafa fallið niður.¹⁴ En fyrstu viðbrögð við ritdóminum komu þó ekki frá Matthíasi heldur Magnúsi Stephensen sem ekki var vanur að láta andstæðinga

10 *Þjóðlífur*, 15. desember 1883, bls. 138.

11 Sama blað, 15. desember 1883, bls. 138–140 og 22. desember 1883, bls. 141–142.

12 Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, bls. 101.

13 Þórunn Erlu Valdimarsdóttir, *Upp á sigurbæðir*, bls. 374.

14 Sama rit, bls. 374. Þess má geta að Matthías kenndi ritnefndinni um að svo hefði farið og stóð greinilega í þeirri trú að hún hefði skipt sér eitthvað að útgáfunni. Sjá Kristján Albertsson, *Bréf Matthíasar Jochumssonar til Hannesar Hafsteins*, Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1959, bls. 31.

sína eiga neitt inni hjá sér. Strax í fyrsta tölublaði *Þjóðólfs* eftir að grein Eiríks lauk birti hann stuttan pistil sem hann nefndi „Leiðréttingu“. Þar bar hann af sér allar ásakanir um vanrækslu þar sem útgáfa þýðingarinnar hefði alfarið verið á ábyrgð ritnefndarinnar sem átti að hafa umsjón með verkinu.¹⁵

Matthías varð heldur seinni til andsvara, en í *Þjóðólfi*, 2. febrúar 1884, svaraði hann Eiríki. Í greininni tók hann undir það sjónarmið Magnúsar að ábyrgðin á þýðingunni væri alfarið hjá ritnefndinni sem Hið íslenska bókmenntafélag hafði skipað. Matthías taldi *Ótbello*-þýðingu sína vera þá bestu af þeim fjórum sorgarleikjum Shakespeares sem hann hefði þýtt: *Macbeth* 1874, *Hamlet* 1878, *Ótbello* 1882 og *Rómeó og Júlíu* (sem Matthías lauk við 1881, en kom ekki út hjá Hinu íslenska bókmenntafélagi fyrr en 1887). Hann viðurkenndi að hafa kannski stutt sig fullmikið við hina sænsku þýðingu Hagbergs, og eins væri bagalegt að skýringar sem áttu að fylgja *Ótbello*-þýðingunni skyldu hafa fallið niður. Hins vegar taldi hann að hinar meintu villur sem Eiríkur tilgreindi hefðu fæstar nokkra verulega þýðingu. Hann lét svo í ljós þá skoðun að Eiríkur hefði „fordæmt þessa þýðingu móti betri vitund“ og hitt væri víst „að enginn lifandi maður hrósaði fyrr meir kveðlingum og þýðingum mínum meir en fornkunningi minn herra Eiríkr Magnússon.“ Að lokum fór Matthías fram á að „fyrtíð nefnd [ritnefndin] gjöri bókmenntafélagsins vegna grein fyrir sinni skoðun“, enda hafi hann reynt að þýða rétt anda skáldsins, og slíkt útiloki orðréttu þýðingu.¹⁶

Nú leið og beið, og ekkert bólaði á greinargerð frá ritnefnd bókmenntafélagsins. Matthías fór því aftur á stúfana tæpu ári síðar (28. janúar 1885) og nú í *Ísafold*. Hann sagðist hafa vonað að ritnefndarmennirnir mundu bera hönd fyrir höfuð sitt og svara ritdómi Eiríks sem væri bæði „rangur og ósvífinn“. Það hafi svo sannarlega verið í verkahring þeirra Benedikts, Bjarnar og Steingríms að svara „öfgum og óskapagangi Eiríks“. *Ótbello*-þýðingin væri eitthvert hans „vandadasta ritsmíði“ og ritnefndarmönnum hafi borið skylda til að svara því sem þeir álitu sannast og réttast.¹⁷

15 *Þjóðólfi*, 5. janúar 1884, bls. 146–147.

16 Sama blað, 2. febrúar 1884, bls. 14–15.

17 *Ísafold*, 28. janúar 1885, bls. 15.

Nú var Benedikt Gröndal nóg boðið. Í mars 1885 svaraði hann Matthíasi með grein í *Norðanfara*.¹⁸ Benedikt var sem kunnugt er heldur í nöp við Matthías, sem hann taldi iðulega trana sér fram á sinn kostnað,¹⁹ og kom ekki til hugar að skera hann úr snörunni. Greinin er með þeim kostulegri sem Benedikt samdi, í dæmigerðum nöldurtón og full af skensi og skætingi. Hann taldi sig enga ábyrgð bera á útgáfunni, og ekki hægt að ætlast til að hann tæki að sér að vinna eins mikið verk og það væri að bera saman *Óthello*-þýðingu Matthíasar við frumtexta Shakespeares án þess að fá greitt fyrir. Þýðandinn yrði sjálfur að bera ábyrgð á þýðingunni. Ekki væru hundrað í hættunni, þótt eitthvað hefði skolast til. Ef hin gallaða þýðing Hagbergs væri nógu góð fyrir Svía, mundi þýðing Matthíasar duga fyrir Íslendinga. Sjálfur hefði hann aldrei lagt sig sérstaklega eftir Shakespeare; Íslendingar hefðu ekkert við hann að gera, því að þeir skildu ekkert í honum. Enginn mætti gagnrýna þessi smáskáld sem „nú eru alltaf að kvaka,“ og allt sem sagt væri um þau yrði að vera tómmt lof og reykelsisfórnir. Þetta skeyti var greinilega ætlað Matthíasi vegna viðbragða hans við ritdómi Eiríks.

Í lok greinarinnar kom þó Benedikt loks að umkvörtun Matthíasar um þögn þeirra ritnefndarmanna. Málið væri einfaldlega of ómerkilegt til að gera veður út af því, og Matthías væri ekki hið raunverulega skotmark Eiríks:

Nú vill [...] svo til, að riddari nokkur á Englandi²⁰ hefir ráðizt á Matthías með órímilegheitum og afar-löngum ritgjörðum [...] en jeg hef ekki getað fundið svo mikið fútt í þessu riddara-masi, að mjer finnist Matthías þurfa að taka það nærri sjer, einkum þegar þess er gætt, að það ber það með sjer, að tilgangurinn er ekki sá, að eyðileggja Matthías, heldur að blamma forsetann [þ.e. Magnús Stephensen].²¹

Benedikt klykksti svo út með því að staðhæfa að ágallar þýðinga og annarra bóka hlytu alltaf að bitna á höfundinum sjálfum, ekki forsetum eða nefndum, og best væri að hafa engar ritnefndir. Þetta

18 „Út af «Othello»,“ *Norðanfari*, 14. mars 1885, bls. 38–39.

19 Sjá Benedikt Gröndal, *Dægradvöl*, bls. 45, 202–203 og 266.

20 Eiríkur hafði hlotið nafnbótina riddari af Dannebrog árið 1882.

21 „Út af «Othello»,“ *Norðanfari*, 14. mars 1885, bls. 39.

ætti sér í lagi við um það „þýðingarmoð“ sem „nú um tíma hefur verið mokað út um allt land“ og hann hirti ekkert um.²² Varla hefur þetta svar orðið Matthíasi til mikillar hugarhægðar í rimmunni við Eirík, og ekki var Eiríkur hættur.

Tveimur mánuðum eftir að svar Benedikts til Matthíasar birtist er hann enn kominn á stúfana með grein í *Ísafold* þar sem hann tekur fyrir þær tvær svargreinar sem Matthías hafði birt gegn ritdóminum.²³ Þessi grein Eiríks er enn meinfýsnari en upphaflegi ritdómurinn, og er þá langt til jafnað. Í raun hafði enginn orðið til að koma Matthíasi til varnar,²⁴ og sú staðreynd virtist hafa sömu áhrif á Eirík og blóðlykt á hákarl. Fyrst rifjar hann upp þau ummæli sem Matthías hafði látið falla að ritdómurinn væri rangur og ósvífinn sleggjudómur. Hans eigið vottorð um að svo sé eigi að duga til að sanna það. Þá hengir Eiríkur sig á þau ummæli Matthíasar að gagnrýni hans beinist einkum að „vafastaðum“.²⁵ Þetta hafi verið „vafastaðir“ fyrir Matthíasi einfaldlega vegna þess að hann skildi þá ekki, þótt í raun hafi enginn vafi verið um merkingu fyrir þá sem skildu mál Shakespeares. Þetta hafi Matthías sem sagt nú játað opinberlega. Hann hafi heldur ekki borið við að rengja það að Eiríkur hafi skilið þessa „vafastaði“ rétt, og með þögn sinni viðurkenni hann að dómur Eiríks hafi í raun verið réttlátur. Ritdómurinn hefði mátt vera mýkri í orðum hér og þar, en það breyti engu um réttmæti og sannleiksgildi hans. Og hví skyldi Matthías sækja svo fast að fá ritnefndina til þess að hafna dómi sínum yfir *Ótbello*? Það, segir Eiríkur, er af því að hann getur í engu hrakið hann sjálfur og vill skýla sér á bak við ritnefndina. Í ljósi þessa snýst sú einkunn sem presturinn gaf ritdóminum – „rangur og ósvífinn sleggjudómur“ – í höndunum á honum, og „allr ‚móral‘ prestsins um þá siðspillingu sem sé fólgin í ‚ójafnaði‘ í ritdómnum, verður að þeim vendi, í hans eigin hönd, sem hann agar í ógáti sjálfan sig með“.²⁶

Eiríkur vék síðan að þeirri staðhæfingu Matthíasar að *Ótbello*-þýðingin væri sín vandaðasta ritsmíði og sagði það vel geta verið,

22 Sama blað, 14. mars 1885, bls. 39.

23 *Ísafold*, 6. maí 1885, bls. 79–80.

24 Finnur Jónsson hugleiddi að taka svári Matthíasar, en segist ekki hafa haft tíma til þess, enda væri slíkt „slettirekuskapur“. Sjá Þórunni Erlu Valdimarsdóttur, *Upp á sigurbæðir*, bls. 374–375.

25 Sjá grein Matthíasar í *Þjóðólfi*, 2. febrúar 1884, bls. 14.

26 *Ísafold*, 6. maí 1885, bls. 80.

þótt það sannaði ekki að hún væri vönduð. Þá bæri presturinn sig upp undan því að ritdómur Eiríks rotaði þýðinguna gagnvart lesendum sem lítið eða ekkert vissu um hvað verið væri að tala. Ef svo væri, segir Eiríkur, væri einfaldast fyrir Matthías að hrinda dómnum með rökum, enda fengi hann þá að öllum líkindum það skjall sem hann sæktist eftir frá þessum sömu lesendum sem lítið eða ekkert vissu um hvað verið væri að tala. Nei, segir Eiríkur svo í greinarlok, ritdómur hans sé ekki ætlaður slíku fólki, heldur þeim sem hafa vit á og kunna að meta Shakespeare og vita hver frágangur á þýðingum verka hans þarf að vera svo að – og Eiríkur skáletrar lokaorðin til áherslu – „boðleg bókmentafélagabók verði úr“.²⁷

Nú lauk þessari ritdeilu loksins, og enginn vafi er á því að Eiríkur stóð uppi sem sigurvegari – í fyrstu, að minnsta kosti. Þessari síðustu grein Eiríks, þar sem hann hæddi og spottaði Matthías óspart, néri honum þekkingarleysi í ensku um nasir ásamt heigulshætti og hégómagirnd, svaraði Matthías ekki, enda má telja víst að Eiríkur hefði haldið áfram að karpa við hann fram í rauðan dauðann. Líklega hefur Matthías loks áttað sig á því að eina leiðin til að þagga niður í Eiríki var að virða hann ekki svars.

Eins og þegar hefur komið fram leit Matthías svo á að ritdómur Eiríks væri ekkert annað en síðbúin hefnd hans vegna vinslitanna árið 1874. Benedikt Gröndal taldi, eins og fram kom í grein hans, að raunverulegur tilgangur Eiríks væri að koma höggi á Magnús Stephensen. Bæði Matthías og Benedikt hafa eflaust nokkuð til síns máls. En Eiríki hefur hugsanlega gengið eitt enn til. Þýðing hans á *Storminum* (*The Tempest*) eftir Shakespeare kom út árið 1885. Stefán Einarsson telur að deilan um *Óthelló* hafi orðið til þess að Eiríkur tókst á hendur að þýða þetta verk, þótt hann taki einnig fram að Eiríkur hafi byrjað að þýða *Storminn* haustið 1883, þ.e. nokkrum mánuðum áður en ritdómur hans um *Óthelló*-þýðingu Matthíasar birtist.²⁸ En hvað sem því líður vaknar sú spurning hvort þessi þýðing hafi átt að sýna Matthíasi og öðrum hvernig „boðleg“ Shakespeare-þýðing liti út, og árás Eiríks á Matthías þá að einhverju

27 Sama blað, 6. maí 1885, bls. 80.

28 Stefán Einarsson, *Shakespeare á Íslandi*, sérprent úr *Tímariti Þjóðræknisfélags Íslendinga* [í Kanada], Winnipeg, Manitoba: The Viking Press, 1939, bls. 12–13 og Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, bls. 188.

leyti árás væntanlegs keppinauts um hylli Shakespeare-lesenda. Og sé þetta rétt, átti þýðing Eiríks á *Storminum* væntanlega að kóróna þá niðurlægingu sem Matthías hafði þegar mátt þola í ritdeilunni við hann.

En nú fór Eiríkur sneypuför. Tveir ritdómar birtust um þýðinguna, annar eftir þá Jón Stefánsson og Valtý Guðmundsson²⁹ og hinn eftir Grím Thomsen³⁰ (sem ritaði undir dulnefninu Ariel). Báðir voru mjög neikvæðir, og nú mátti Eiríkur þola á eigin skinni að vera fórnarlamb óvæginna ritdómara. Jón og Valtýr gagnrýndu þýðinguna meðal annars fyrir stirt málfar, stíðaða kveðandi og óljósar setningar, og tekur Stefán Einarsson undir þá gagnrýni í ævisögu Eiríks.³¹ En þeir félagar fundu líka aðra annmarka, svo sem ónákvæmni hér og þar í þýðingunni (bls. 78) og málvillur ásamt ensku- og dönskukeim í sumum setningum (bls. 81). Þá gagnrýndu þeir Eirík fyrir villur sem slæðst hefðu inn í skýringarnar sem fylgdu þýðingunni (bls. 81), ósamkvæmi í rithætti og of margar prentvillur (bls. 82).

Í grein sinni sagðist Grímur Thomsen skilja mál Shakespeares ágætlega, en hann væri í mesta basli með að skilja þýðingu Eiríks á *Storminum*, og það þó að hann hefði frumtexta verksins til hliðsjónar (140. dálkur). Þá hafi Eiríkur í formála að þýðingunni sagst ætla að leggja áherslu á að þýða eins nákvæmlega og hann gæti, en það sagði Grímur hafa mistekist hrápalega (141. d.). Í heild væri ekkert meistaralegt við þýðinguna nema það að hún væri eftir meistara Eirík Magnússon (143. d.).

Eiríkur brást hinn versti (eins og vænta mátti) við gagnrýni þeirra Jóns og Valtýs (ritdómur Gríms hafði enn ekki birst) og svaraði henni með langri grein í tveimur tölublöðum *Þjóðólfs* í ágúst 1886.³² Hann þvertók fyrir það að málið á þýðingunni væri stirt og illskiljanlegt og sakaði þá Jón og Valtý um hótmyndni og það sem hann kallaði „ritvendni“ (bls. 150). Hann viðurkenndi að finna mætti tvær málvillur í allri þýðingunni, en að öðru leyti væri

29 *Þjóðólfur*, 14. og 21. maí 1886, bls. 78–79 og 81–82.

30 *Fróði*, 6. september 1886, dálkar 140–143.

31 Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, bls. 102.

32 *Þjóðólfur*, 24. og 27. ágúst 1886, bls. 149–150 og 154–155. Eiríkur svaraði svo Grími ári seinna með bæklingi sem hann nefndi: *Dr. Grímur Thomsen, ritdómari og skáld: Vörn og sókn*, Cambridge, prentaður hjá Spalding printer, 1887.

ekkert út á málfar að setja. Flestar athugasemdir ritdómaranna væru byggðar á misskilningi og fáfræði. Greininni lauk svo Eiríkur með þessum orðum:

Mér dettr sízt sú dul í hug að verk mitt sé óaðfínanlegt. Enn það sem að því er fundið skyldi vera á rökum stutt, en ekki á misskilningi og vanskilningi aðfínnenda, eins og hér á sér stað í öllu sem í nokkru tilliti má verulegt heita. Eg get ekki fengið af mér að vera að fylla blöð með dómum merkra manna, sem mér hafa þegar borizt um Storminn, enn bregða mundi þó dómurum mínum í brún, ef þeir sæju þá.³³

Nú var illa komið fyrir Eiríki. Á sínum tíma hafði hann húðskamm- að Matthías fyrir að gefa sjálfum sér vottorð um eigið ágæti hvað viðvæk þýðingunni á *Óthelló*, en nú var Eiríkur fallinn í sömu gryfjuna. Þeir Jón og Valtýr höfðu vit á að reyna ekki að svara grein hans, svo að eiginleg ritdeila varð aldrei úr gagnrýni þeirra á *Storminn*. Sé litið fáein ár til baka til þess tíma þegar Eiríkur var að úthúða Matthíasi, má segja að skamma stund verður hönd höggi fegin. Shakespeare-þýðingar Matthíasar – að *Óthelló* meðtöldum – njóta enn vinsælda, en villurnar, sem vissulega má þar finna, hrynja „eins og ryð af góðum málm“, eins og Stefán Einarsson komst svo hnyttilega að orði.³⁴ Þýðing Eiríks á *Storminum* mun nú hins vegar flestum gleymd.

Ekki virðist árás Eiríks á Matthías hafa haft langvarandi áhrif á hann, þótt undan sviði meðan mest gekk á. Í *Söguköflum af sjálfum mér* minnst hann ekki á hana einu orði. Í bókinni er dálítill kafli um Eirík Magnússon (bls. 239–245). Matthías drepur þar á geðríki Eiríks og langrækni, en liggur að öðru leyti fremur gott orð til hans. Matthías hafði líka vel efni á að sýna Eiríki vinarþel eftir allt sem á undan var gengið. Hann stóð nefnilega að lokum uppi sem sigurvegari. Enginn varð til að taka undir hina heiftúðugu gagnrýni Eiríks á Matthías, og á endanum féll hún um sjálfa sig. Sá hlær best sem síðast hlær segir máltækið, og hér átti það svo sannarlega við um Matthías.

33 Sama blað, 27. ágúst 1886, bls. 155.

34 Stefán Einarsson, *Shakespeare á Íslandi*, bls. 23.

ÚTDRÁTTUR

Í þessari grein er fjallað um heiftarlega ritdeilu milli þeirra Eiríks Magnússonar og Matthíasar Jochumssonar sem kom til vegna þýðingar hins síðarnefnda á *Óthelló* eftir William Shakespeare. Á árunum um og fyrir 1880 voru leikrit Shakespeares mjög vinsæl meðal íslenskra þýðenda, og á þessum tíma litu hvorki meira né minna en sex þeirra dagsins ljós í íslenskri þýðingu. Þeir Steingrímur Thorsteinsson og Eiríkur Magnússon þýddu hvor í sínu lagi *Lear konung* 1874 og *Storminn* 1885, en Matthías Jochumsson *Macbeth* 1874, *Hamlet* 1878, *Óthelló* 1882 og *Rómeó og Júlíu*, (sem Matthías lauk við 1881, en kom ekki út hjá Hinu íslenzka bókmenntafélagi fyrr en 1887). Af þessum leikritum olli *Óthelló*-þýðing Matthíasar mestu fjaðrafoki, og átti það sér upphaf í afar rætnum ritdómi sem Eiríkur Magnússon skrifaði um hana 1883 og lauk í raun ekki fyrr en þremur árum síðar þegar Eiríkur varð fyrir svipaðri árás vegna þýðingar sinnar á *Storminum*. Ýmsir aðrir en þeir Eiríkur og Matthías drógust inn í þessa deilu þeirra tveggja sem lauk með sigri Matthíasar, þótt hann færi halloka fyrir Eiríki framan af.

Lykilorð: Eiríkur Magnússon, Matthías Jochumsson, Shakespeare-þýðingar, ritdómar, ritdeilur

ABSTRACT

Much Ado About Shakespeare

This article deals with a vicious literary feud between Eiríkur Magnússon (University Librarian at Cambridge University) and Matthías Jochumsson (one of Iceland's foremost poets during the 19th century) which was occasioned by the latter's translation of Shakespeare's *Othello* into Icelandic. During the years before and after 1880, Shakespeare's plays were very popular with Icelandic translators and no less than six of them were translated. Steingrímur Thorsteinsson translated *King Lear* in 1874, Eiríkur Magnússon *The Tempest* in 1885, and Matthías Jochumsson *Macbeth* in 1874, *Hamlet* in 1878, *Othello* in 1882 and *Romeo and Juliet* (which Jochumsson completed in 1881, but was not published until 1887). The *Othello* translation turned out to be the one that caused the greatest stir. It originated in a particularly nasty review which Eiríkur Magnússon wrote about Jochumsson's translation of the play. This feud went on for the next three years and did not really end until Magnússon came in for a similar attack for his translation of *The Tempest*. Various other leading literary figures were also dragged into this dispute between Jochumsson and Magnússon. Although Jochumsson found himself at the losing end to begin with, he did, however, emerge as having conclusively defeated Eiríkur Magnússon in the end.

Keywords: Eiríkur Magnússon, Matthías Jochumsson, Shakespeare translations, reviews, literary feuds

HEIMILDIR

- Benedikt Gröndal, *Dægradvöl*, Reykjavík: Mál og menning, 1965. *Fróði*, 6. september, 1886.
- Eiríkur Magnússon, *Dr. Grímur Thomsen, ritdómari og skáld: Vörn og sókn*, Cambridge, prentaður hjá Spalding printer, 1887.
- Fróði*, 6. september, 1886.
- Ísafold*, 28. janúar og 6. maí, 1885.
- Kristján Albertsson (útg.), *Bréf Matthíasar Jochumssonar til Hannesar Hafsteins*, Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1959.
- Matthías Jochumsson, *Sögukaflar af sjálfum mér*, Akureyri: Þorsteinn Gíslason, 1922.
- Norðanfari*, 14. mars, 1885.
- Stefán Einarsson, *Saga Eiríks Magnússonar*, Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, 1933.
- Stefán Einarsson, *Shakespeare á Íslandi*, sérprent úr *Tímariti Þjóðræknisfélags Íslendinga* [í Kanada], Winnipeg, Manitoba: the Viking Press, 1939.
- Þjóðólfur*, 15. desember og 22. desember 1883; 5. janúar og 2. febrúar 1884; 14. maí, 21. maí, 24. ágúst og 27. ágúst, 1886.
- Þórunn Erlu Valdimarsdóttir, *Upp á sigurbæðir*, Reykjavík: JPV-útgáfa, 2006.